

SYNTEZA RAPORTU

Z BADAŃ „DESK RESEARCH” *Jakość życia w obszarze przygranicznym - wzmocnienie ponadgranicznych przepływów dla wspólnego zrównoważonego rozwoju i planowania regionalnego*

Lider projektu: *Uniwersytet
Ekonomiczny we Wrocławiu*

Partner projektu:
*Uniwersytet Techniczny
w Dreźnie*

Jelenia Góra-Drezno, maj 2012 r.

Niniejsza publikacja stanowi syntezę raportu z badań „desk research”, który został przygotowany przez zespół dziesięciu ekspertów – pracowników Katedry Zarządzania Jakością i Środowiskiem jeleniogórskiego Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Przedstawione w niej poglądy stanowią punkt widzenia jej autorów.

Projekt realizowany przez:

Lider projektu: *Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu*

Partner projektu: *Uniwersytet Techniczny w Dreźnie*

Autorzy

Pracownicy Katedry Zarządzania Jakością i Środowiskiem
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Współpraca: Pracownicy Katedry Ładu Przestrzennego
Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, powielanie lub rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.

© Copyright Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Jelenia Góra-Drezno 2012

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
1. Terminologia jakości życia.....	5
1.1 Jakość w strategiach rozwoju.....	5
1.2 Pojęcie jakości życia i jej ważniejsze rodzaje	7
2. Rekomendacje do badań jakości życia	9
Wykaz źródeł	10

WSTĘP

Niniejsza publikacja stanowi syntezę raportu z badań „desk research”, który jest wynikiem pierwszego etapu prac prowadzonych w ramach polsko-niemieckiego projektu *„Jakość życia w obszarze przygranicznym - wzmocnienie ponadgranicznych przepływów dla wspólnego zrównoważonego rozwoju i planowania regionalnego”*.

W rozdziale pierwszym omówiono terminologię jakości życia. Wskazano miejsce jakości w strategiach. Omówiono także kryteria klasyfikacji jakości życia.

W rozdziale drugim przedstawiono główne wnioski z przeprowadzonej analizy oraz sformułowano rekomendacje dla dalszych badań.

1. TERMINOLOGIA JAKOŚCI ŻYCIA

Kategoria jakości życia (*Quality of Life*) w ostatnich latach budzi coraz większe zainteresowanie nie tylko przedstawicieli wielu dziedzin nauki, ale także decydentów i szeroko rozumianej opinii publicznej. Jakość życia to przede wszystkim kategoria praktyczna jako podstawowy przedmiot zainteresowania w skali indywidualnej - każdego człowieka, a w skali zbiorowej – każdej społeczności lokalnej, regionalnej itp.(por. [Dziurawicz, 2002, s. 77-99]).

1.1 JAKOŚĆ W STRATEGIACH ROZWOJU

Jakość życia powinna być celem nadrzędnym wszystkich naszych działań. To dość oczywiste stwierdzenie w skali pojedynczego człowieka nie zawsze jest oczywiste w skali działań zbiorowych. Dotyczy to zwłaszcza eksponowania tej kategorii jako kluczowego wyznacznika rozwoju jednostek samorządu terytorialnego i wynikającej z tego stwierdzenia ważnej konkluzji:

jakość życia powinna znaleźć eksponowane miejsce w strukturze celów planowania strategicznego na każdym poziomie zarządzania (gmin, powiatów, województw itd.) i będących przedmiotem zintegrowanego pomiaru wskaźnikowego

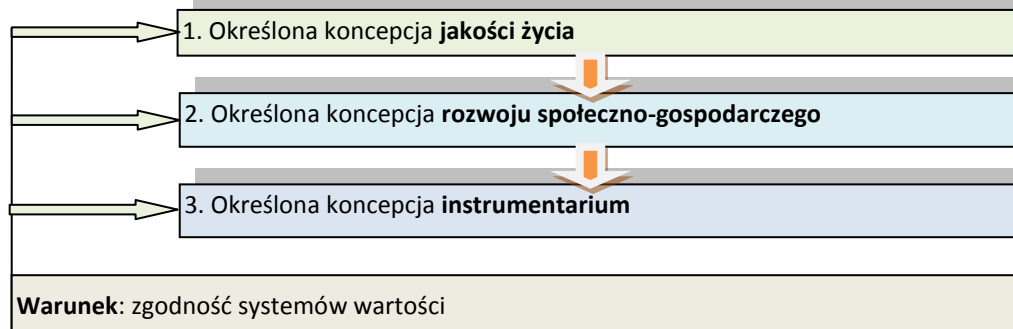
W istocie rzeczy, głównym przedmiotem wszelkich dyskusji na temat rozwoju na każdym poziomie zarządzania (międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym) powinny być zawsze relacje między koncepcjami trzech kluczowych kategorii [Borys, 2005, s. 30-31; Borys, Rogala, 2008]:

- jakości życia,
- rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego,
- instrumentarium rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego.

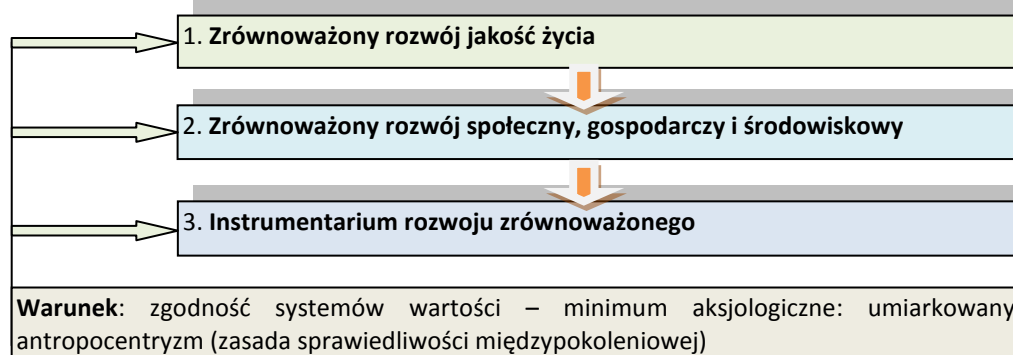
Tworzą one – lub powinny tworzyć – hierarchiczny układ pojęć ściśle ze sobą powiązanych, który można nazwać *wielką trójką* kategorii (rys. 1.1.). **Jakość życia** (I poziom na rys. 1.1) i jej rozwój jest celem nadrzędnym dla tworzenia określonych koncepcji rozwoju w poszczególnych sferach (społecznej, gospodarczej itd.) (II poziom) i tworzenia instrumentarium realizacji tych koncepcji (poziom III). Oznacza to, że określanie koncepcji jakości życia powinno być punktem wyjścia dla wszelkich działań strategicznych, tzn. przed dyskusją o tym, jaki paradygmat rozwoju na II poziomie należy realizować.

Rys. 1.1. Miejsce jakości życia w wielkiej trójce kategorii „rozwojowych”

A. W strategiach rozwoju – ujęcie ogólne

B. W strategiach rozwoju zrównoważonego

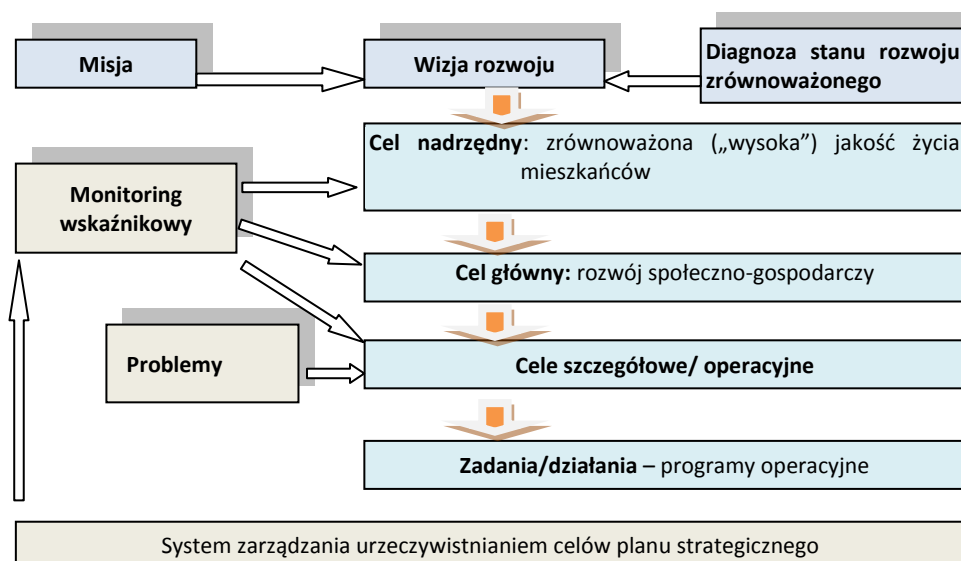
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Borys 2005, s. 24; Borys, Rogala 2008].

W praktyce planowania na poziomie lokalnym czy regionalnym to szczególne miejsce jakości życia w wielkiej trójce kategorii uwzględniane jest lub powinna być uwzględniane w **podziale celów strategicznych na nadrzędne, główne i szczegółowe**.

Jak widać na rys. 1.2., szczególnie eksponowane miejsce w tej hierarchii celów zajmuje **kategoria jakości życia** ściśle powiązana z misją tworzenia jednostek samorządu terytorialnego oraz z wizjami ich rozwoju zgodnego z nowym paradygmatem, czyli rozwojem zrównoważonym.

Rys. 1.2. Jakość życia w strukturze planowania strategicznego

Źródło: opracowanie własne

1.2 POJĘCIE JAKOŚCI ŻYCIA I JEJ WAŻNIEJSZE RODZAJE

Wielość kierunków badań wynika z różnych interpretacji kategorii jakości życia oraz stosowania specyficznych dla danej dyscypliny narzędzi i metod pomiaru. Bardzo często te różne podejścia do identyfikacji i oceny jakości życia mają charakter komplementarny. Niekiedy też są odzwierciedleniem istotnych różnic w systemach wartości, będących podstawą dokonywanych ocen (por. [Maciaszek, 1997, s. 77]). Fundamentem na którym można budować logiczną metodyka badania jakości życia jest to, że kategoria ta ogarniająca różnorodne przejawy życia integruje wszystkie inne jakości (w tym tzw. jakości użytkowe), które stają się w ten sposób **jakościami cząstkowymi** wyjaśniającymi naturę życia i podstawy jego oceny [Borys, 2001].

Terminologia jakości życia nadal nie jest w pełni uporządkowana, co w pewnym stopniu utrudnia kwantyfikację wskaźnikową w praktycznych badaniach. Poza kategorią jakości życia używane są także takie terminy jak: *warunki życia, poziom życia, standard życia, stopa życiowa, sposób życia czy styl życia*

W celu uporządkowania terminologii jakości życia, która umożliwi zbudowania wewnętrznie spójnej metodyki badań na obszarach przygranicznych Polski i Saksonii, ujawnieni one **podstawowe kryteria** definiowania samej istoty jakości życia i pojęć pochodnych z niej wynikających. Do podstaw typologii tej kategorii można zaliczyć (por. Borys, 2008; Borys, Rogala, 2008]):

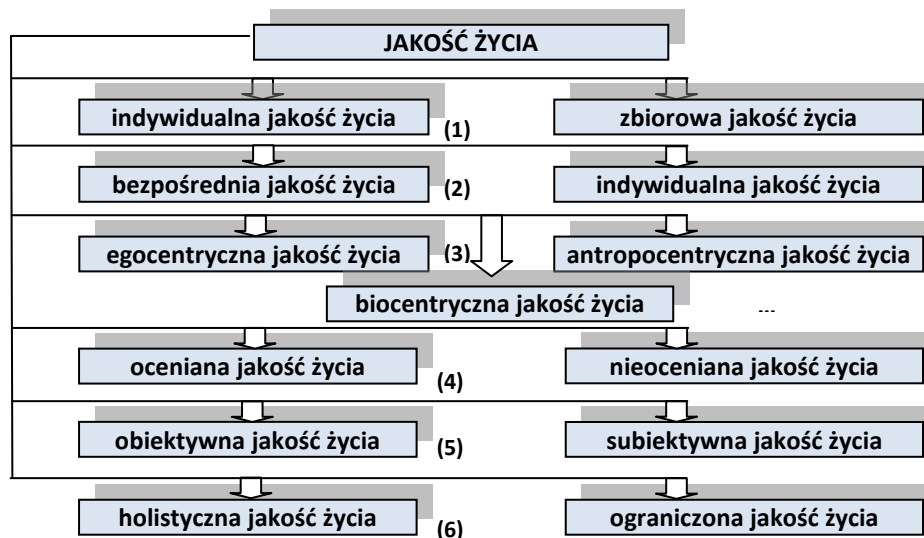
- 1) kryterium ilości obiektów, których jakość życia dotyczy
- 2) kryterium bezpośredniości powiązania badań z rzeczywistą jakością życia;
- 3) kryterium ujawniania w jakości życia systemu wartości (kryterium aksjologiczne);
- 4) kryterium wartościowania (oceny) jakości życia;
- 5) kryterium obiektywności pomiaru jakości życia;
- 6) kryterium zintegrowania jakości życia;

Kryteria te generują **sześć ważnych klasyfikacji jakości życia**, które ilustruje rys. 1.3.

Z **typologii jakości życia** wynikają oczywiste implikacje dla metodyki badania tej kategorii, a zwłaszcza jej pomiaru oraz dla **klasyfikacji wskaźników**; np. z kryterium piątego wyniku podstawowy dla badań podział na obiektywne i subiektywne wskaźniki jakości życia.

Rys. 1.3. Rodzaje jakości życia w sześciu klasyfikacjach

Dla realizacji projektu najważniejszym podziałem jest podział 5 – na obiektywną i subiektywną jakość życia.

Obiektywna jakość życia jest pojęciem zbliżonym do **warunków życia** lub **poziomu życia**, które wiążą się głównie z: 1) kondycją materialną, 2) zabezpieczeniem egzystencjonalnym i 3) zabezpieczeniem środowiskowym życia jednostek” [Słaby, 2007, s. 104].

Obiektywna jakość życia - zbiór obiektywnych form zaspokajania potrzeb człowieka bez ich oceny porównawczej lub psychologicznej

Pomiar obiektywnej jakości życia obejmuje najczęściej takie aspekty jak (por. np. [Czapiński, 2007]):

- aktywność ekonomiczna (funkcjonowanie na rynku pracy),
- sytuacja dochodowa i sposób gospodarowania dochodami,
- wyżywienie,
- warunki mieszkaniowe,
- korzystanie z pomocy społecznej,
- kształcenie dzieci,
- uczestnictwo w kulturze i wypoczynku,
- korzystanie z usług systemu ochrony zdrowia,
- ubezpieczenia i zabezpieczenia emerytalne,
- jakość środowiska przyrodniczego itp.

Subiektywna jakość życia - zbiór subiektywnych ocen stopnia zadowolenia z obiektywnych form zaspokajania potrzeb człowieka

Subiektywna jakość życia jest związana z subiektywnym postrzeganiem własnego życia w ramach określonego systemu wartości i w określonych warunkach społecznych, gospodarczych i politycznych.

Podział na obiektywną i subiektywną jakość życia jest ściśle związany z podziałem **na obiektywne i subiektywne wskaźniki jakości życia.**

W raporcie podkreśla się konieczność prowadzenia równoczesnego wskaźnikowego **pomiaru obiektywnej i subiektywnej jakości życia** co wynika ze złożoności relacji między tymi kategoriami.

2 REKOMENDACJE DO BADAŃ JAKOŚCI ŻYCIA

Z opracowanego raportu wynikają następujące rekomendacje do dalszych badań:

1. **Badanie „desk reserch”** objęło przegląd zasobów statystyki publicznej po stronie polskiej oraz niemieckiej, analizę literatury przedmiotu oraz baz danych. Potwierdziło ono istotny związek pomiędzy obiektywną i subiektywną jakością życia a zrównoważonym rozwojem społeczno-gospodarczym. **Obecnie jakość życia jest podstawowym wyznacznikiem rozwoju zrównoważonego, a obszary przygraniczne stanowią specyficzne regiony, które muszą współpracować w celu wspólnego przygranicznego zrównoważonego rozwoju regionalnego.**
2. Przeprowadzone badanie pozwoliło stwierdzić, że jak dotąd w obszarze przygranicznym nie porównywano kompleksowo obiektywnego poziomu życia, który opisywany jest na podstawie danych statystycznych. Należy skonstruować wskaźniki opisujące obiektywną jakość życia oraz syntetyczne wskaźniki zrównoważonego rozwoju w obszarze przygranicznym. Prototyp modułu wskaźnikowego powinien obejmować takie kluczowe obszary jak: dostęp do dóbr, zdrowie i opiekę zdrowotną, rynek pracy, ubóstwo i pomoc społeczną, edukację i wykształcenie, kulturę i sport, bezpieczeństwo publiczne, stan i ochronę środowiska.
3. Analiza „desk research” wykazała również brak kompleksowych badań subiektywnego poziomu jakości życia w obszarze przygranicznym. Zarówno w literaturze polskiej jak i niemieckiej wskazuje się na wyjątkową złożoność tego pojęcia i jego dużą relatywność. Stąd też w literaturze przedmiotu obu krajów zaleca się wykorzystanie metod opisowych „jakościowych”. Należy opracować formularz wywiadu do badania subiektywnej jakości życia w obszarze: dostęp do dóbr, zdrowie i opieka zdrowotna, rynek pracy, ubóstwo i pomoc społeczna, edukacja i wykształcenie, kultura i sport, bezpieczeństwo publiczne, stan i ochrona środowiska. Podejście subiektywne do jakości życia odnosi się do określenia poziomu zadowolenia i satysfakcji.
4. Wyniki badania wskazują także, że poziom obiektywnej i subiektywnej jakości życia może się różnić - dane statystyczne mogą wskazywać na wysoki poziom obiektywnej jakości życia, natomiast mieszkańcy mogą mieć inne subiektywne odczucia (inną subiektywną jakość życia). Potwierdza to twierdzenie Campbella. Konieczne jest porównanie obiektywnej jakości życia określonej na podstawie danych statystycznych z subiektywną oceną uzyskaną na podstawie ankiet.
5. Przegląd „desk research” ujawnił ponadto, że jak dotąd nie opracowano dla obszarów transgranicznych metody pomiaru jakości życia uwzględniającej zarówno ocenę subiektywną, jak i obiektywną. Należy skonstruować moduł wskaźnikowy do badania

jakości życia i do monitorowania stopnia wdrażania zrównoważonego rozwoju na obszarze transgranicznym, który powinien uwzględniać zarówno obiektywną jak i subiektywną jakość życia.

6. Dokonany przegląd literatury pozwolił potwierdzić hipotezę, że ocena jakości życia na obszarach przygranicznych ma wpływ na powstawanie przepływów transgranicznych, które z kolei stanowią istotny czynnik rozwoju regionalnego. Warto więc zbadać zależność między jakością życia a przyptywami transgranicznymi.

Przedstawione rekomendacje są podstawą do dalszych badań przewidzianych w harmonogramie projektu. Kluczowe zadania tych badań przedstawia poniższe zestawienie:

1. Skonstruowanie wskaźników opisujących obiektywną jakość życia oraz syntetycznych wskaźników zrównoważonego rozwoju w obszarze przygranicznym.
2. Opracowanie formularza wywiadu do badania subiektywnej jakości życia.
3. Porównanie obiektywnej jakości życia określonej na podstawie danych statystycznych z subiektywną oceną uzyskaną na podstawie ankiet.
4. Skonstruowanie modułu wskaźnikowego do badania jakości życia i do monitorowania stopnia wdrażania zrównoważonego rozwoju na obszarze transgranicznym, który powinien uwzględniać zarówno obiektywną jak i subiektywną jakość życia.
5. Zbadanie zależności między jakością życia a przyptywami transgranicznymi.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

1. Borys T. (2001), *Jakość życia jako kategoria badawcza i cel nadrzędny*, [w:] A. Wachowiak (red.) *Jak żyć*, wyd. Fundacji Humaniora, Poznań.
2. Borys T. (red.) (2005), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*. Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa-Białystok.
3. Borys T., Rogala P. (red.) (2008) *Quality of life on local level – an indicators – based study*, UNDP Warsaw.
4. Czapiński J., Panek T. (red.) (2007) *Diagnoza społeczna. Warunki i jakość życia Polaków*. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie.
5. Dziurawicz-Kozłowska A. (2002), *Wokół pojęcia jakości życia*. „Psychologia Jakości Życia”, nr 2.
6. Maciaszek J. (1997), *Metody oceny jakości życia* [w:] T. Wawak (red.) *Społeczna, ekonomiczna i konsumencka ocena jakości*, wyd. EJB. Kraków.
7. Słaby T. (2007) *Poziom i jakość życia*. [w:] Panek T., Szulc A. (red.) „Statystyka społeczna”. SGH, Warszawa.